

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Функціонування та розвиток інституту фінансових брокерів в Україні»

Студента 2 курсу 12м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Фінансове брокерство»

Кірова
Максима
Васильовича

Науковий керівник
канд. екон. наук

Гербич
Людмила
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук

Гербич
Людмила
Анатоліївна

Київ – 2021

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи функціонування інституту фінансових брокерів.....	6
РОЗДІЛ 2. Тенденції брокерської діяльності на фінансовому ринку України.....	16
2.1 Оцінка масштабів брокерської діяльності на фінансовому ринку України.....	16
2.2 Дослідження брокерської діяльності АТ «Альфа-банк».....	25
РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення функціонування інституту фінансових брокерів в Україні	32
3.1 Зарубіжний досвід функціонування інституту фінансових брокерів	32
3.2 Шляхи розвитку інституту фінансових брокерів в Україні.....	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Кількість інститутів фінансових брокерів з кожним роком зростає, цілі яких полягають в головному в посередництві при здійсненні операцій з пінними паперами, надання клієнтам кредитів в цінних паперах або грошових коштах, управляти власним портфелем цінних паперів тощо. Розбудова повноцінно функціонуючого сегменту брокерських послуг на фінансовому ринку є вкрай відповідальним завданням, яке наразі стоїть перед Україною у світлі її інтеграції в європейську і світову економічну спільноту. З огляду на це, визначення напрямів стабілізації й оздоровлення вітчизняного фінансового ринку в контексті проведення реформування економіки належить до загальнодержавних завдань на середньострокову перспективу.

В сучасних реаліях широкий вибір нових фінансових інструментів на фінансовому ринку, умов їх емісії (видачі), погашення й виплати доходу, різні схеми торгівлі та взаємозв'язків між суб'єктами страхового, фондового, кредитного, валютного ринків повинні забезпечувати максимальну мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і перерозподіл та ефективне використання. Отже, розвинений ринок брокерських послуг відіграє важливу роль у економічному зростанні фінансового ринку будь-якої країни, що є достатньо актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Значний внесок у дослідження теоретико-методологічних особливостей функціонування інституту фінансових брокерів зробили такі вітчизняні й зарубіжні науковці як: Гарбар Ж.В. [44], Желіхівська А.М. [2], Житар М.О. [28], Клименко К.В. [9], Кузнецова Є.А. [48], Мельник О.І. [49], Озерчук В.О. [9], Приказюк Н.В. [21], Самородов Б.В. [28], та інші.

Проте на сьогодні вітчизняні брокерських компаній в процесі своєї діяльності натикаються на певні проблемами, такі як неефективна система державного регулювання їх діяльності, обережне відношення населення до послуг брокерів, випадки шахрайських дій фінансових брокерів тощо, тому

напрями модернізації й реформування вітчизняного ринку брокерських послуг на фінансовому ринку, шляхи підвищення ефективності їх діяльності є надзвичайно актуальними і потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є визначення теоретичних засад і практичних аспектів функціонування та розвитку інституту фінансових брокерів України та розробка рекомендацій з його удосконалення.

Для досягнення поставленої мети дослідження були сформульовані наступні завдання:

- проаналізувати теоретичні основи функціонування інституту фінансових брокерів;
- дати оцінку обсягів брокерської діяльності на фінансовому ринку України;
- провести дослідження брокерської діяльності АТ «Альфа-банку» на вітчизняному фінансовому ринку;
- розглянути зарубіжний досвід функціонування інституту фінансових брокерів;
- навести шляхи розвитку інституту фінансових брокерів в Україні.

Об'єкт дослідження - діяльність брокерських компаній на фінансовому ринку.

Предмет дослідження - теоретичні засади та практичні аспекти брокерської діяльності на фінансовому ринку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в даній випускній роботі використані наступні загальнонаукові методи дослідження: аналіз, порівняння, синтез, систематизація, класифікація й узагальнення теоретичних даних, представлених у науковій літературі; теоретичне узагальнення; спеціальні: економіко-статистичний аналіз; економіко-математичне моделювання.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування запропонованих напрямів удосконалення розвитку та підвищення

ефективності діяльності українських брокерських компаній на фінансовому ринку.

Наукова новизна дослідження полягає в поглибленні наукового обґрунтування теоретико-методичних підходів щодо удосконалення брокерської діяльності на вітчизняному фінансовому ринку.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. За результатами дослідження кваліфікаційної випускної роботи опубліковано 1 статтю: Теоретичні основи функціонування інституту фінансових брокерів. *Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів:* зб. наук. ст. студ. ден. форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. Київ. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 358-362.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 54 сторінки, ілюстровані 8 таблицями, 7 рисунками та 3 додатками. Список використаних джерел складається із 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ФІНАНСОВИХ БРОКЕРІВ

Розвиток ринку фінансових послуг залежить від ступеня розвитку та можливостей його інститутів. Тому задля прискорення розвитку економічних відносин в Україні потрібно створити умови для їх модернізації однією з основ якої є адекватне використання можливостей інститутів фінансових брокерів на фінансовому ринку.

На сьогодні головними завданнями інститутів фінансових брокерів є: максимізація прибутку та укріплення своїх конкурентних позицій на ринку фінансових послуг, у короткостроковій перспективі, примноження капіталу, у довгостроковій перспективі. Як правило, в сучасних економічних умовах в більшості вони орієнтовані на рішення короткострокових перспектив. Тобто власники та менеджмент компаній бажають заробляти скорий прибуток і не спрямовані на розширення та розвиток. В теперішніх реаліях широкий вибір нових фінансових інструментів на фінансовому ринку, різні умови торгівлі та взаємозв'язків між суб'єктами страхового, фондового, кредитного, валютного ринків зобов'язані забезпечувати максимальне залучення фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і перерозподіл та ефективне використання.

Склад інститутів фінансових брокерів на фінансовому ринку можна виділити три основні сегменти: страховий ринок, кредитний ринок й ринок цінних паперів (фондовий) [1, с. 64]. Усі вони об'єднані спільним полем діяльності (фінансовий сектор економіки), при цьому по-різному пов'язані з кризовими ситуаціями в країні. Це зумовлюється специфікою і спрямованістю діяльності кожного з них, а також різним характером послуг, які вони надають. Якщо інститути кредитного й фондового ринків безпосередньо забезпечують рух фінансових потоків в економіці, то страхування - насамперед надання фінансового захисту від певних подій [2, с. 8].

Брокерська компанія, як і підприємство з правами юридичної особи, підлягає державній реєстрації в порядку, передбаченому Законом України «Про підприємства». Під час реєстрації брокерської компанії їй присвоюють номер і комерційний код [3].

У процесі функціонування брокерським компаніям для визначення попиту та пропозиції фінансових послуг на ринку важливо застосовувати різні методи вивчення ринку, регулярно аналізувати значні обсяги комерційної інформації, а також ефективно використовувати рекламу, намагатися сформувати й розширити коло постійних клієнтів, встановлення ділових контактів з представниками підприємств і підприємцями, які безпосередньо звертаються за допомогою.

Конкурентний рівень брокерської компанії, залежить від багатьох чинників: концентрації і конкуренції на ринку брокерських послуг, від досвідченості і конкретних інтересів клієнтів, їх фінансового стану, від конкретної ситуації та інтересів брокера. Рівень брокерської винагороди залежить і від типу угоди [4].

Слід зазначити, що брокери - це професійні посередники, які здійснюють підприємницьку діяльність, для якої характерна певна специфіка [5].

Брокер - це важлива «шестерня» в фінансовому механізмі. Він пов'язує учасників фінансового ринку, дає їм можливість укласти угоди і заробляти та обов'язково має ліцензію на свою діяльність.

Головними умовами професійної діяльності брокера є: отримання позитивного економічного результату (у вигляді прибутку); систематичність професійної діяльності (вчинення суб'єктом протягом певного часу дій на фінансовому ринку); знання прав та обов'язків зазначених в законодавчих актах; самостійне керівництво власною діяльністю; взаємодія з клієнтами на основі укладеного договору та додаткових документів.

Зазначаємо, що специфікою брокерської діяльності є: обов'язково виконувати всі доручення клієнтів максимально якісно, в порядку

надходження; у ситуаціях, коли в результаті конфлікту інтересів між брокером і клієнтом останній зазнав збитків, брокер повинен відшкодувати збиток; клієнтські кошти зберігаються на окремому банківському рахунку брокера; він може використовувати кошти клієнта і надавати йому позику; має право укладати договори, які є похідними фінансовими інструментами, а також операції з цінними паперами для кваліфікованих інвесторів.

Брокерські компанії надають наступні послуги [6, с. 51]:

- посередницькі: послуги з укладання угод, послуги з організації і надання доступу до торгів (в т.ч. послуги дилінгових залів), інформаційно-консультаційні послуги.
- маржинальне кредитування: кредитування грошима, кредитування цінними паперами.
- депозитарні: відкриття та ведення рахунки ДЕПО (рахунок, що відкривається для обліку цінних паперів, які передані власником цінних паперів на зберігання до депозитарія згідно з умовами депозитарного договору), реєстрація угод; надання інформації; інші депозитарні послуги.
- довірче управління: управління активами фонду, управління фондовим портфелем приватного інвестора.
- інші: послуги фінансового консультанта, навчання, надання торгових ідей тощо.

Розглянемо детальніше діяльність вітчизняних фінансових брокерів на різних ринках.

Брокерська діяльність на ринку цінних паперів визначається згідно Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» як - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема на підставі договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи. Торговець цінними паперами може провадити брокерську діяльність - не менш як 1 мільйон гривень. Торговець цінними паперами, який здійснює брокерську діяльність, може надавати

своїм клієнтам консультації щодо купівлі-продажу цінних паперів та інших фінансових інструментів. На кошти та цінні папери клієнтів, що передаються торговцям цінними паперами або знаходяться у них згідно з договорами на проведення брокерської діяльності, не може бути звернено стягнення за зобов'язаннями торговця цінними паперами, не пов'язаними із здійсненням ним функцій брокера [7].

Відповідно ст. 16 вище наведеного Закону України здійснювати брокерську діяльність на ринку цінних паперів можуть тільки юридичні особи, створені у формі господарського товариства (акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю), для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності [7].

Брокерська діяльність на ринку цінних паперів України є ліцензійним видом діяльності, державне регулювання та контроль за яким здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР).

Слід зазначити, що з метою наближення вітчизняного законодавства до положень відповідних актів ЄС прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів», яким передбачено врегулювання відносин, що виникають під час розміщення та обігу цінних паперів, укладення й виконання деривативних контрактів і правочинів із ними. Новий законопроект покликаний сприяти комплексному врегулюванню принципів функціонування брокерської діяльності та запобігання маніпулюванню на них [8].

Згідно з законодавчим актом брокерська діяльність - це діяльність інвестиційної фірми з укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів за рахунок та від імені клієнтів або за рахунок клієнтів, але від свого імені. Субброкерська діяльність - це діяльність інвестиційної фірми з прийняття від клієнтів замовлень на укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів за рахунок клієнтів і надання відповідних замовлень

для виконання іншої інвестиційної фірмі, яка здійснює брокерську діяльність [8].

З метою запобігання махінацій на ринку цінних паперів НКЦПФР також встановить нові вимоги до здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами та до договорів, які укладаються під час провадження такої діяльності. Також схвалено проекти двох нормативних актів, які визначають порядок провадження торговцями цінними паперами професійної діяльності на фондовому ринку та адаптують його до міжнародних стандартів, зокрема: «Вимоги до договорів, які укладаються під час провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) - діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами» та «Вимоги (правила) щодо здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами»[9].

Слід зазначити, що нові нормативні акти передбачають наступні зміни в діяльності торговців: новий вид договору - генеральна угода, який покликаний замінити договір на брокерське обслуговування і є більш універсальним та може укладатися як з клієнтом так і з контрагентом торговця (залишається можливість укладання договору комісії, договору доручення та дилерського договору); врегулювання процедури вчинення особистих угод, надання інвестиційних порад або рекомендацій, проведення інвестиційного дослідження тощо; зміна підходу до визначення підозрілих угод; можливість оформляти угоди в електронному вигляді шляхом обміну електронними повідомленнями, що позбавляє необхідності використовувати паперові договори; обов'язкове оцінювання торговцем своїх клієнтів до надання послуг з метою віднесення їх до однієї з таких категорій: професійний клієнт, непрофесійний клієнт, прийнятний контрагент. Різним категоріям клієнтів передбачається надання торговцем різних рівнів захисту під час виконання замовлень; проведення торговцем оцінки відповідності й доречності послуг та фінансових інструментів, що надаються або

пропонуються клієнтам; визначення вимог щодо дій торговців для отримання ними якомога кращого результату для своїх клієнтів; визначення вимог щодо інформації, яка надається клієнту або потенційному клієнту до надання послуги, під час її надання та після її надання [10].

На сьогодні з збільшенням кількості кредитних програм, появи новітніх видів кредитування, зростання банківської конкуренції та розширення спектра банківських продуктів обумовили появу такого виду бізнесу (підприємницької діяльності) як «кредитний брокеридж» - це вид підприємницького посередництва на кредитному ринку, який починає набирати оберти в Україні, хоча в різних країнах світу вони діють вже значний термін [9, с. 55].

В Україні відповідно ст. 6 Закону України «Про споживче кредитування» зазначено, що кредитний брокер - це юридична або фізична особа-підприємець, які від свого імені в інтересах кредитодавця здійснює за винагороду посередницьку діяльність у сфері споживчого кредитування. Кредитний брокер несе перед кредитодавцем відповідальність за повноту і достовірність даних, зібраних ним про споживача [11].

Споживчі кредити можуть надаватися за участю кредитних посередників. Кредитними посередниками можуть виступати кредитні брокери або кредитні агенти.

Перед укладенням договору про споживчий кредит кредитний посередник повинен надати споживачу в письмовій формі інформацію про: те, чи є кредитний посередник кредитним брокером чи кредитним агентом, сферу власних повноважень [11].

Іншими словами, кредитний брокер – це учасник кредитного ринку, що є фінансовим посередником на кредитному ринку, основним напрямком діяльності якого є надання консалтингових послуг потенційним позичальникам щодо вибору оптимальної програми кредитування для клієнта, підготовка та представлення в банківській установі необхідних документів для отримання кредиту, а кредитний брокеридж – це діяльність,

пов'язана з посередництвом між позичальником та фінансово кредитною установою при кредитуванні.

Здебільшого кредитні брокери в Україні функціонують у вигляді фінансових установ, регулювання та нагляд за якими до липня 2020 року здійснював Нацкомфінпослуг України. Усі фінансові установи вносяться у відповідний Державний реєстр фінансових установ. У червні 2017 року Національний банк України (далі - НБУ) так само впорядкував діяльність кредитних брокерів на ринку споживчого кредитування, шляхом прийняття Постанови Правління НБУ 08.06.2017 №50 «Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг» та запровадження відповідного Реєстру кредитних посередників [12].

Всі дані про кредитних посередників на ринку споживчого кредитування представлена в розрізі банків, банки самостійно надають НБУ інформацію про кредитних посередників, за достовірність якої вони несуть повну відповідальність.

Кредитний посередник має право розпочати надання посередницьких послуг у сфері споживчого кредитування в інтересах банку - кредитодавця тільки після:

- включення його до Реєстру НБУ;
- отримання банком квитанції від НБУ з номером запису у Реєстрі;
- оприлюднення банком-кредитодавцем інформації про кредитного посередника на своїй веб-сторінці.

Основними завданнями кредитного брокера є:

- попередня оцінка кредитної історії та фінансових можливостей позичальника;
- підбір оптимальних для клієнта умов кредитування на основі аналізу ринку кредитних продуктів;
- розрахунок оптимальних витрат, пов'язаних з кредитом;

- допомога в підготовці та оформленні пакету документів, необхідних для оформлення кредиту;
- допомога в оформленні заявки для отримання кредиту;
- консультування клієнта з юридичних аспектів кредитування, прав та обов'язків клієнта в процесі кредитування, технологічних аспектів оформлення та супроводження кредиту;
- допомога у вирішенні інших проблем, які можуть виникнути під час дії кредитного договору [5].

В Україні також є і іпотечні брокери, що є фінансовими посередниками на ринку фінансових банківських послуг, основним завданням яких є пошук та оформлення для клієнта іпотечного кредиту. Втім, на сьогоднішній день їх законодавчо не врегульовано.

Стосовно страхового ринку поняття брокерської діяльності на ньому зазначено в ст. 15 Закону України «Про страхування» [13]: страхові брокери – юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Страхові брокери - фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування. Також, цей Закон зазначає такий вид брокерської діяльності на страховому ринку, як перестрахові брокери.

Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховальник.

Дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера.

Порядок реєстрації страхових та перестрахових брокерів (за винятком страхових та перестрахових брокерів-нерезидентів) визначається уповноваженим органом.

Страхові та/або перестрахові брокери-нерезиденти зобов'язані письмово повідомити Уповноваженому органу за встановленою ним формою про намір здійснювати діяльність на території України. Уповноважений орган оприлюднює в триденний термін зазначену інформацію на своїй офіційній веб-сторінці в Інтернеті та в друкованих засобах масової інформації [13].

Посередницька діяльність страхових та пере страхових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховувальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестраховуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом [13].

Слід зазначити, що з 01 липня 2020 року НБУ став регулятором та наглядовим органом на ринку страхування, у тому числі за діяльністю страхових брокерів. Новий регулятор в особі НБУ застосовує нову концепцію регулювання діяльності страхових посередників (у т.ч. і страхових брокерів) на страховому ринку:

- з метою захисту інтересів страхувальників і застрахованих осіб НБУ посилює регулювання діяльності страхових посередників. Впроваджена процедура авторизації страхових та перестрахових брокерів, страхових агентів та фінансових консультантів;

- для забезпечення професійної і прозорої діяльності страхових посередників НБУ встановив вимоги до їхньої діяльності та здійснює контроль за їх виконанням на регулярній основі. НБУ вимагає, щоб страхові

посередники підтримували належний рівень професійних знань та компетентності, бездоганну ділову репутацію та дотримувалися стандартів ринкової поведінки;

- розширено перелік інформації, яку страхові посередники зобов'язані розкривати клієнтам. Регулятор вимагає, щоб страховий посередник, який управляє грошовими коштами клієнта, вживав достатніх заходів для безпеки цих коштів. Посередникам необхідно забезпечувати уникнення будь-яких конфліктів інтересів [14].

Також брокерські компанії надають консультативні послуги для організацій, що не мають професійного юриста та достатньої кількості часу, щоб провести аналіз законодавства, тому що брокери регулярно вивчають зміни державних актів. Це дозволяє їм отримувати дохід від консультаційних послуг. Здійснюють ретельний аналіз ринку. Компанії мають достатньо досвіду, щоб швидко зібрати інформацію. Допоможуть вибрати оптимальний для використання варіант, підготувати пакет документів, підготувати угоди [9, с. 57].

Отже, сучасне реформування вітчизняного інституту брокерських послуг має стати однією зі складових базису, що забезпечить функціонування в Україні стійкої й прозорої фінансової системи та її довгостроковому економічному зростанню, фінансовій безпеці країни, прискорити її інтеграцію в європейський економічний простір. В сучасних економічних умовах брокерська діяльність займає важливе місце у багатьох сферах економіки. Діяльність фінансових брокерів на фінансовому ринку сприяє його насиченню відповідними фінансовими ресурсами та зростанню темпів економічного зростання країни. Зміни в чинному законодавстві України, що регулює діяльність фінансових брокерів, забезпечить підвищення інтересів споживачів до брокерських, кредитних, страхових послуг, управління цінними паперами; стабільності розвитку ринку посередницьких послуг шляхом підвищення прозорості діяльності професійних учасників ринку фінансових послуг.

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Оцінка масштабів брокерської діяльності на фінансовому ринку України

Традиційно брокерські послуги на фінансовому ринку в Україні надають великі банки, інвестиційні та фінансові компанії та бізнес-брокери, що мають ліцензію на виконання брокерських операцій.

За останні роки спостерігається тенденція щодо зменшення кількості суб'єктів фінансового ринку що мають ліцензії, безпосередньо це пов'язано з підвищення вимог регулятора до їх діяльності.

Більшість банків добре відомих в фінансовому секторі, в яких працюють висококласні професіонали, але їх брокерські послуги коштують дорого, тому як правило вони працюють в основному з великим бізнесом. Малому або середньому бізнесу набагато вигідніше співпрацювати з професійними брокерськими фірмами або інвестиційними компаніями, які займаються продажем цінних паперів та залученням інвестицій менших розмірів за різними галузевими напрямками.

Як правило, максимальна кількість брокерів працює на ринку цінних паперів. Головним місцем проведення брокерських операцій є фондова біржа.

Фондова біржа, як свідчить світова практика - це вторинний ринок цінних паперів. Проте своєрідна економічна ситуація, що склалася в Україні, вимагає від неї виконання не лише функцій організації та місця проведення торгів цінними паперами, а й виконання ряду функцій також у політичній, соціальній та морально-психологічній сферах суспільного життя [15, с. 135].

Українська фондова біржа функціонує з часу незалежності нашої держави. Її діяльність спрямована на створення в Україні централізованого ринку цінних паперів, який підлягає державному регулюванню і характерними ознаками якого мають бути котирування цінних паперів,

ліквідність, гласність ринкової інформації з метою задоволення запитів кожного вкладника, довіра з боку широких верств населення [16].

В табл. 2.1 наведено розвиток фондових бірж в Україні, що мають ліцензію за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.1

**Динаміка розвитку фондових бірж, що мають ліцензію в Україні
за 2016-2020 роки***

Показник	Станом на 31.12.						Відносне відхилення, %			
	2016, од.	2017, од.	2018, од.	2019, од.	2020, од.	2021, од.	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2020
Фондові біржі	8	5	5	4	4	4	37,5	0,0	20,0	0,0

*Примітка: складено автором за джерелом [17]

Отже, як видно з табл. 2.1 кількість ліцензійних фондових бірж в Україні з 2016 року поступово зменшується. Станом на 31.12.2020 ліцензії на провадження діяльності з організації торгівлі на ринку цінних паперів мали 4 фондові біржі:

- Акціонерне товариство «Українська біржа»;
- Акціонерне товариство «Фондова біржа «ПФТС»;
- Приватне акціонерне товариство «Фондова біржа «Перспектива»;
- Приватне акціонерне товариство «Українська фондова біржа».

Зазначимо, що у 2019 році у Приватне акціонерне товариство «Фондова біржа «ІННЕКС» та Приватне акціонерне товариство «Українська міжбанківська валютна біржа» закінчився строк дії ліцензії на провадження діяльності з організації торгівлі на фондовому ринку.

Проаналізуємо як змінювалась загальна кількість учасників (торговці цінними паперами, депозитарні установи, компанії з управління активами), що мають ліцензію на проведення брокерських операцій на вітчизняних фондових біржах за останні роки (див. табл. 2.2).

Для більш чіткого розуміння даних табл. 2.2 представимо візуально динаміку загальної кількості учасників, що мають ліцензії на проведення

професійної брокерської діяльності на українських фондових біржах за 2016-2020 роки.

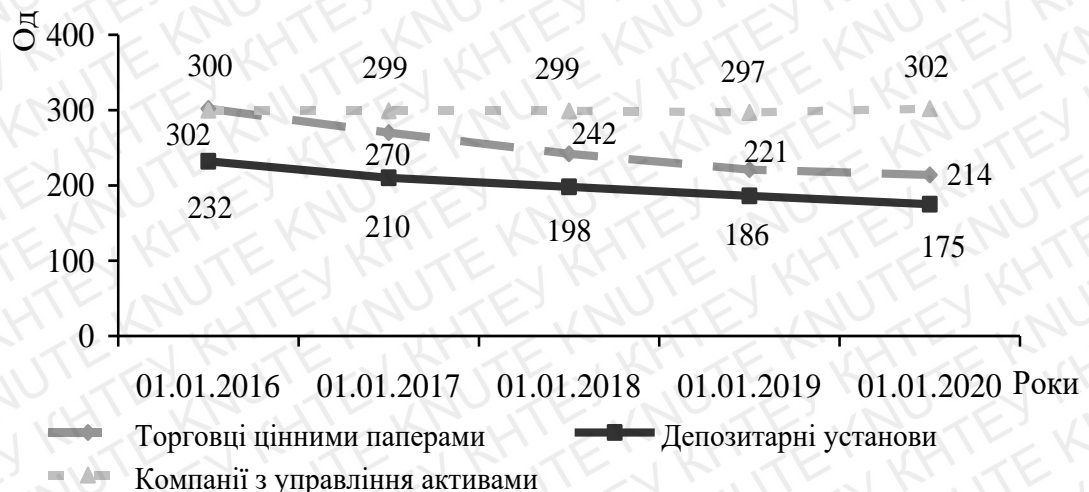
Таблиця 2.2

Динаміка кількості учасників, що мають ліцензії на провадження професійної брокерської діяльності на українських фондових біржах за 2016-2020 роки*

Професійні учасники	Станом на 31.12.						Відносне відхилення, %			
	2016, од.	2017, од.	2018, од.	2019, од.	2020, од.	30.09.2021, од.	2017/2016	2018/2017	2019/2018	2019/2020
Торговці цінними паперами	302	270	242, 22	221, 58	214	198	-10,60	-10,40	-8,68	-7,48
Депозитарні установи	232	210	198	186	175	169	-9,50	-5,70	-6,06	-5,91
Компанії з управління активами	300	299	299	297	302	307	-0,30	0,0	-0,67	+1,68

*Примітка: складено автором за джерелом [17]

Графічно динаміка загальної кількості учасників, що мають ліцензії на проведення професійної брокерської діяльності на українських фондових біржах за 2016-2020 роки наведена на рис.2.1

*Рис. 2.1 Динаміка загальної кількості учасників, що мають ліцензії на проведення професійної брокерської діяльності на фондових біржах України за 2016-2020 роки, од.**

*Примітка: складено автором за даними табл. 2.2

Аналізуючи рис. 2.1 можна зазначити, що на вітчизняному ринку цінних паперів станом на 31.12.2020 року ліцензії на проведення операцій з торгівлі цінними паперами мали 214 юридичні особи, що на 7 компаній менше в порівнянні з 2019 роком (-7,48%). Також спостерігається зменшення компаній і в 2021 році, безпосередньо це пов'язано з пандемією коронавірусу, багато компаній не витримують економічної ситуації.

Зазначимо, що на кінець 2020 року ліцензії на провадження депозитарної діяльності мали 175 юридичних осіб, що також на 11 (-5,91%) компаній менше попереднього періоду У звітному періоді було видано 9 та анульовано 20 ліцензій на провадження депозитарної діяльності.

Стосовно діяльності компаній з управління активами інституційних інвесторів (з управління активами) то на 31.12.2020 року ліцензії мали 302 юридичних особи, що на 5 компаній більше 2019 року і на 30.09.2021 обсяг збільшився майже на 2%, тобто ще на +5. В першу чергу такі зміни пов'язані з тим, що вони допомагають клієнтам обрати прийнятну для них стратегію, примножити і уберегти їхні кошти від знецінення в складних економічних умовах країни.

Слід зазначити, що до торговців цінними паперами відносяться господарські товариства та банки, які здійснюють операції із цінними паперами, а саме:

- дилерську діяльність - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом;
- брокерську діяльність - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи;
- андеррайтинг - укладення договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом;

➤ діяльність з управління цінними паперами - діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери [18].

В табл. 2.3 наведені зміни кількості ліцензій щодо діяльності з торгівлі цінними паперами в Україні за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.3

Динаміка кількості ліцензій щодо діяльності з торгівлі цінними паперами в Україні за 2016-2020 роки, од.*

Найменування окремого виду професійної діяльності на фондовому ринку	Станом на				
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Брокерська діяльність	291	260	234	214	198
Дилерська діяльність	278	247	216	197	173
Андерайтинг	51	46	39	39	36
Діяльність з управління цінними паперами	24	26	23	20	18

*Примітка: складено автором за джерелом [18]

На рис. 2.2 проаналізуємо співвідношення торговців цінними паперами та брокерами на фондовому ринку в Україні за 2016-2020 роки.

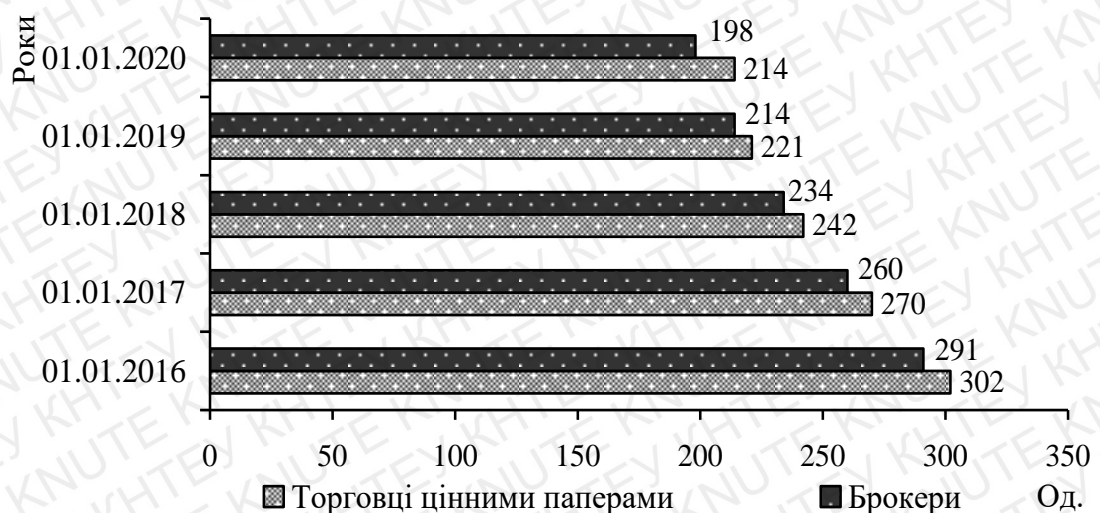

Рис. 2.2 Динаміка співвідношення торговців цінними паперами та брокерами на вітчизняному фондовому ринку за 2016-2020 роки, од.*

*Примітка: складено автором за даними табл. 2.2 та табл. 2.3

Як бачимо з рис. 2.2, співвідношення кількості торговців цінними паперами та брокерами на протязі 2016-2020 років в Україні практично становить 1:1, тобто на одного брокера припадає 1 фінансова установа.

Також доречно буде оцінити тенденції розвитку обсягів біржових контрактів в розрізі організаторів торгівлі на фондовому ринку України за 2016-2020 роки (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка обсягів біржових контрактів в розрізі організаторів торгівлі на фондовому ринку України за 2016-2020 роки, млн. грн.*

Організатори торгівлі	2016	2017	2018	2019	2020
ПФТС	95023,54	64344,47	112518,20	114757,95	131534,53
Перспектива	136296,56	127425,03	127324,98	186363,23	201455,17
УБ	3536,08	13405,45	20992,16	3840,18	2413,95
УМВБ	21,71	х	34,94	4,36	6,77
Іннекс	1,98	145,43	0,49	0,00	х
КМФБ	1743,32	81,76	х	0,00	х
Універсальна	252,09	399,20	х	х	х
УФБ	18,93	1,17	х	х	х
СЄФБ	59,09	х	х	х	х
ПФБ	х	х	х	х	х
Усього	236953,29	205802,50	260870,78	304965,73	335410,42

*Примітка: складено автором за джерелом [18]

Як видно з табл. 2.4, обсяг біржових торгів в Україні з кожним роком збільшується, що свідчить про поступовий розвиток українського фондового ринку. Найбільшими організаторами торгів фондових бірж є «Перспектива» та «ПФТС» (див. табл. 2.4).

Слід зазначити, що на вітчизняному ринку діє Федерація страхових посередників України (ФСПУ), вона була організована з метою сприяння розвитку посередницької діяльності, захисту прав та інтересів учасників посередницької діяльності на ринку страхових послуг, забезпечення всебічних зв'язків із громадськістю, тощо. Федерація здійснює комплексні рекламно-інформаційні заходи з метою ефективного здійснення посередницької діяльності в сфері страхування, її розвитку та вдосконалення,

а також надає статистичну інформацію щодо здійснення страхової посередницької діяльності на страховому ринку України. Федерація страхових посередників України є членом Європейської федерації страхових посередників VIPAR [19].

На рис. 2.3 представлено загальну кількість страхових компаній в Україні за 2016-2020 роки та кількість СК «Life» (страхові компанії, що здійснюють страхування життя) й СК «non-Life» (страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя).

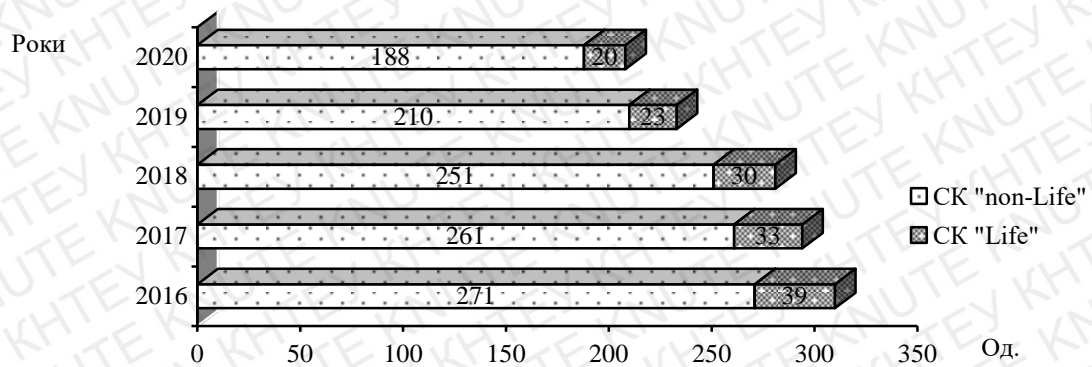

Рис. 2.3 Динаміка кількості страхових компаній: СК «Life» й СК «non-Life» на страховому ринку України за 2016-2020 роки, од.*

**Примітка: складено автором за джерелом [20]*

Отже, як видно з рис. 2.3 станом на 31.12.2020 року загальна кількість страхових компаній (СК) зменшилася порівняно з 31.12.2019 роком на -25 компаній, у тому числі СК «life» - -3, СК «non-life» - -20 компаній. В загалі за останні роки чисельність страхових компаній на страховому ринку України маю тенденцію до зменшення.

На сьогодні кількість страхових брокерів на страховому ринку України не відповідає європейським тенденціям та вимогам страхового ринку (див. табл. 2.5).

Зазначимо, що світова практика показує, що мінімальне співвідношення страхових компаній та страхових брокерів має бути на рівні

1:10. Тобто на одну страхову компанію має припадати 10 страхових брокерів [21].

Таблиця 2.5

Співвідношення страхових брокерів до страхових компаній на страховому ринку України за 2016-2020 роки, од.*

Рік	Кількість страхових компаній	Кількість страхових брокерів	Співвідношення
2016	310	57	1:5,4
2017	294	56	1:5,2
2018	281	61	1:4,6
2019	233	62	1:3,75
2020	208	65	1:3,2

*Примітка: складено автором за джерелом [20]

Зазначимо, що на сьогодні стан розвитку брокерської діяльності на страховому ринку України не відповідає світовим стандартам та тенденціям. Україна має один з найнижчих показників по інституту брокерів серед європейських країн. Такий характер співвідношення страхових брокерів і страхових компаній є індикатором значної нерозвиненості інфраструктури українського страхового ринку, що перешкоджає ефективній реалізації євроінтеграційних процесів в Україні [22].

Також звертаємо увагу, що в Україні географічно розподіл страхових та перестрахових брокерів є нерівномірним, їх більшість зареєстрована в м. Києві та Київській області (див. рис. 2.4).

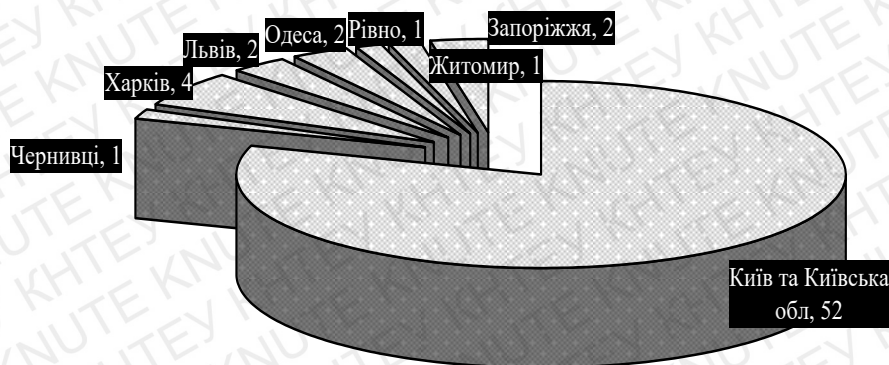

Рис. 2.4 Геоолокація розташування страхових та перестрахових брокерів в Україні в 2020 році*

*Примітка: складено автором за джерелом [23]

Також доречним буде проаналізувати кількість договорів, укладених страховими та перестраховими брокерами в Україні за 2016-2020 роки (див. рис. 2.5).

*Рис. 2.5 Динаміка договорів, укладених страховими та перестраховими брокерами в Україні за 2016-2020 роки, од.**

**Примітка: складено автором за джерелом [23]*

Як видно з рис. 2.5, найбільша кількість укладених договорів належить страховим брокерам перестрашування зі страховиками-нерезидентами. В 2020 році спостерігається збільшення обсягів договорів страхування зі страховиками-нерезидентами на +63 або +63,6%; також зросла кількість договорів перестрашування зі страховиками-резидентами на +38 або +22,9%, при цьому сума договорів перестрашування зі страховиками-нерезидентами зменшилась на -14 або -5,7%.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід зазначити, що страхові брокерські послуги в Україні мають незначну частку в порівнянні з іншими розвиненими країнами. Відповідно світового досвіду, кількість незалежних страхових посередників має на порядок перевершувати кількість страховиків, тому в Україні спостерігається недостатня кількість страхових та перестрахових брокерів та практична їх відсутність в інших, окрім м. Києва, містах України. Страхові брокери сприяють підвищенню якості послуг та зниженню їх вартості.

2.2 Дослідження брокерської діяльності АТ «Альфа-банку»

АТ «Альфа-Банк» є одним із найбільших українських банків із міжнародним капіталом. Банк належить до приватної інвестиційної холдингової компанії АВН Holdings S.A. з головним офісом у Люксембурзі, що має інвестиції у фінансових установах в Україні, Білорусі, Казахстані, Нідерландах і Росії, а також представництва на Кіпрі та у Великобританії. Засновано банк у 1992 році, а з 2001 року він здійснює діяльність на Україні. Банк займає провідні позиції у всіх сегментах банківського ринку, є одним із найбільш стійких і надійних банків України та входить до Топ-10 фінансових установ у країні за обсягом активів, відповідно до даних Національного банку України. АТ «Альфа-Банк» надає зручні сучасні банківські рішення клієнтам у всіх сегментах - від приватних осіб до найбільших компаній, будучи одним із лідерів у впровадженні нових технологій [27].

АТ «Альфа-Банк» є одним з провідних гравців на ринку цінних паперів України з початку свого заснування і зараз проводить операції за такими основними напрямками діяльності:

- ⇒ торгівля державними і корпоративними облігаціями за свій рахунок і в інтересах клієнтів на біржовому і позабіржовому ринках;
- ⇒ РЕПО операції (операції з надання рефінансування під заставу цінних паперів) з державними і корпоративними облігаціями;
- ⇒ супровід операцій з інвестування нерезидентами в облігації українських емітентів [27].

Банк має всі необхідні ліцензії на проведення перерахованих вище видів діяльності. Клієнтами можуть бути юридичні та фізичні особи резиденти і нерезиденти.

За підсумками експертів АТ «Альфа банк» знаходиться на 10 місці в рейтингу фондових брокерів України, на ринку цінних паперів обслуговує 118612 клієнтів, це майже 5,87% ринку, має об'єктивну оцінку 2,9 і входить в Топ-10 кращих брокерських компаній.

Слід зазначити, що АТ «Альфа банк» надає своїм клієнтам наступні

брокерські послуги:

⇒ купівля та продаж облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), корпоративних облігацій, акцій та інших цінних паперів на українському фондовому ринку;

⇒ купівля ОВДП на первинному аукціоні Міністерства Фінансів України;

⇒ формування портфелів цінних паперах клієнтів;

⇒ надання консультацій з питань кон'юнктури фондового ринку й чинного законодавства.

Для організації роботи з брокером АТ «Альфа банку» укладається договір за формою, що наведена в додатку А.

В табл. 2.6 наведено тарифи брокерських операцій з цінними паперами АТ «Альфа банк» у 2021 рік.

Таблиця 2.6

Тарифи брокерських операцій з цінними паперами

АТ «Альфа банк»*

№	Операція (послуга)	Наявність ПДВ	Тариф	Строк оплати (стягнення) комісії	Найменування аналітичного рахунку визнання доходів
1	2	3	4	5	6
1.1	Брокерські операції з державними цінними паперами				
1.1.1	Купівля/продаж на первинному та вторинному ринках	без ПДВ	Фіксована ціна по домовленості сторін, але не менше 1000 грн.	Згідно умов договору	Комісійні доходи від купівлі та продажу облігацій за дорученням
1.2	Брокерські операції з корпоративними цінними паперами (облігаціями, акціями, інвестиційними сертифікатами та іншими цінними паперами)				
1.2.1	Купівля/продаж на первинному та вторинному ринках корпоративних облігацій, акцій, інвестиційних сертифікатів та ін. цінних паперів	без ПДВ	Фіксована ціна по домовленості сторін, але не менше 1000 грн	Згідно умов договору	Комісійні доходи від операцій з купівлі-продажу інвестиційних сертифікатів за дорученням клієнтів (юридичних осіб) Комісійні доходи від купівлі-продажу акцій (іцп) за дорученням клієнтів

1	2	3	4	5	6
					Комісійні доходи від купівлі-продажу облігацій за дорученням клієнтів

*Примітка: складено автором за джерелом [27]

В додатку А наведені тарифи на депозитарне обслуговування в АТ «Альфа банку» у 2021 році.

Зазначимо, що АТ «Альфа банк» є первинним дилером Міністерства фінансів України та займає лідируючі позиції на первинному і вторинному ринку цінних паперів. За період, що аналізується: 31.12.2017 по 31.12.2020 року державні облігації не були прострочені, а акції знецінені.

На рис. 2.6 графічно наведемо динаміку вартості ОВДП та балансової вартості цінних паперів вище зазначеного банку за 2017-2020 роки за даними табл. 2.7.

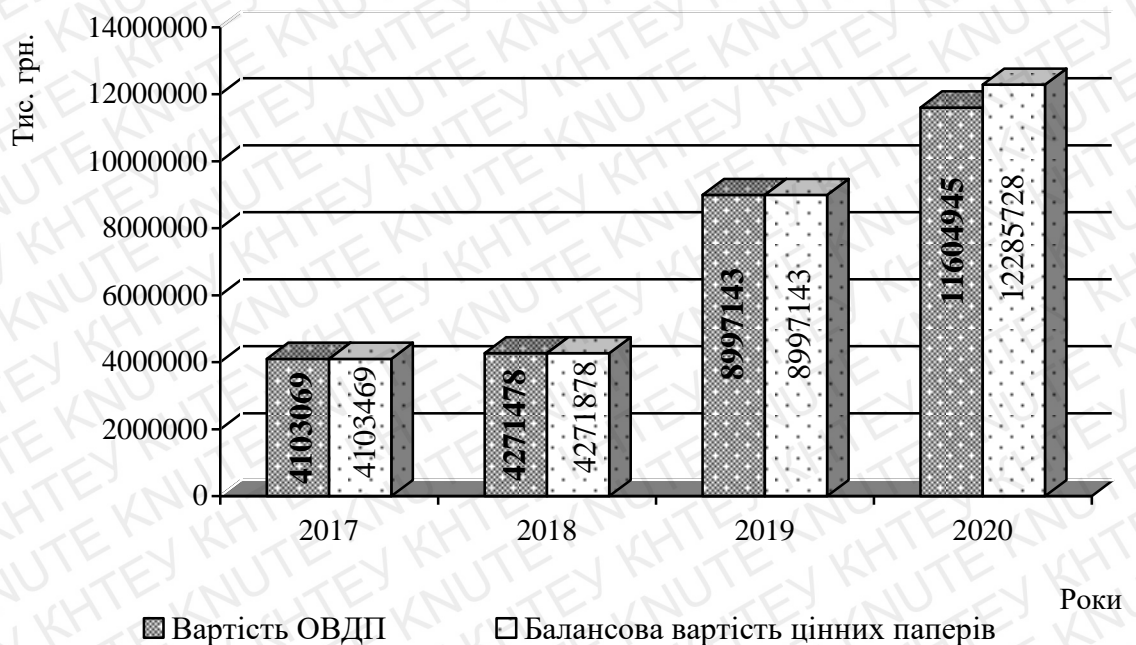

Рис. 2.6 Динаміка вартості ОВДП та балансової вартості цінних паперів АТ «Альфа банк» за 2017-2020 роки, тис. грн.*

Примітка: складено автором за даними табл.2.7

Динаміка вартості ОВДП та інших цінних паперів АТ «Альфа банку» за 2017-2020 роки, тис. грн.*

Показник	Станом на 31.12				Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у тис. грн.			Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у %:		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
Державні облигації номіновані в доларах США	2799704	3110923	8296083	8706142	311219	5185160	410059	11,12	166,67	4,94
Державні облигації номіновані в гривнях	1303365	736972	452120	2724748	5666393	284852	2272628	43,45	38,65	502,66
Державні облигації номіновані в євро	-	423583	248940	174055	-	-174643	-74885	-	-41,23	-11,13
Вартість державних облігацій	4103069	4271478	8997143	11604945	168409	4725665	2607802	4,10	110,63	28,98
Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування	-	-	-	614750	-	-	-	-	-	-
Боргові цінні папери небанківських фінансових установ	400	400	-	101384	0,00	-400	101384	0,00	- 100,00	-
Резерв під зменшення корисності	-	-	(29672)	(35351)	-	-	5679	-	-	19,14
Балансова вартість	4103469	4271878	8967471	12285728	168409	4695593	3318257	4,10	109,92	37,00

*Примітка: складено автором за джерелом [27]

Аналізуючи дані табл. 2.7 та рис. 2.6 можна зазначити, що балансова вартість цінних паперів за період з 2017 року по 2020 рік постійно збільшувалась, так станом на 31.12.2017 рік складала 4103469 тис. грн., а на 31.12.2020 рік збільшилась на 8182259 тис. грн., практично в 2 рази. Такі зміни відбулись не тільки за рахунок ОВДП, а також додалися: боргові цінні папери органів місцевого самоврядування та боргові цінні папери небанківських фінансових установ в 2020 році. Це безпосередньо свідчить про активізацію діяльності брокерів АТ «Альфа банку».

Безпосередньо підвищена активність брокерів банку впливає на його дохідність. Проведемо дослідження показників доходу (комісійного та процентного доходу від операцій з цінними паперами) АТ «Альфа банку» в Україні за 2017-2020 роки (див. табл. 2.8).

Заданими табл. 2.8 графічно на рис. 2.7 наведемо динаміку чистих комісійних та процентних доходів від операцій з цінними паперами АТ «Альфа банку» в Україні станом на 31.12.2017-2020 роки.

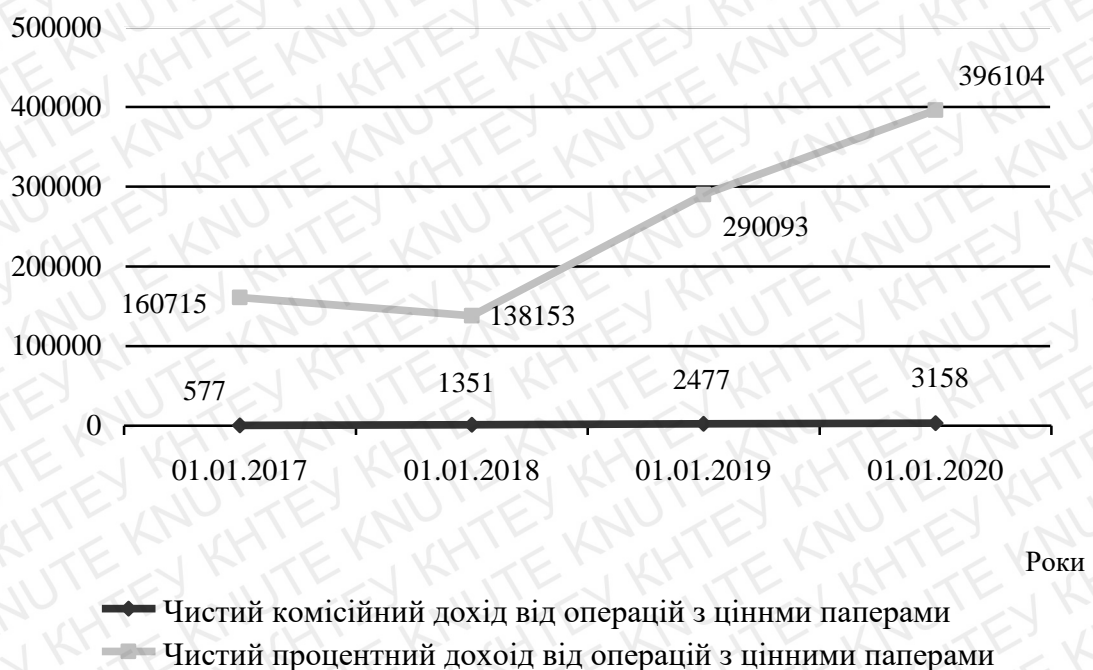

Рис. 2.7 Динаміка чистих комісійних та процентних доходів від операцій з цінними паперами АТ «Альфа банку» в Україні станом на 31.12.2017-2020 роки, тис. грн.

**Примітка: складено автором за даними табл. 2.8*

Динаміка чистих комісійних та процентних доходів від операцій з цінними паперами

АТ «Альфа банку» в Україні за 2017-2020 роки, тис. грн.*

Показник	Станом на 31.12				Абсолютне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у тис. грн.			Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у %:		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
Комісійні доходи від операцій з цінними паперами	1062	2007	3604	4772	945	1597	1168	88,98	75,57	34,41
Комісійні витрати від операцій з цінними паперами	485	656	1127	1614	171	471	487	35,26	71,80	43,21
Чистий комісійний дохід від операцій з цінними паперами	577	1351	2477	3158	774	1126	681	134,14	83,34	27,49
Процентні доходи боргових цінних паперів	254370	240705	366421	505424	-13665	12571 6	13900 3	-5,37	52,23	37,9
Процентні витрати боргових цінних паперів	93655	102552	76328	109320	8897	-26224	32992	9,50	-25,5	42,22
Чистий процентний дохід від операцій з цінними паперами	160715	138153	290093	396104	-22562	15194 0	10601 1	-14,03	109,9	36,54

*Примітка: складено автором за джерелом [27]

Аналізуючи рис. 2.7 можна зазначити, що сума чистого комісійного доходу АТ «Альфа банку» за досліджувальний період поступово зростала з 577 тис. грн. на 31.12.2017 року до 3158 тис. грн. на 31.12.2020 року, обсяг збільшився на 2581 тис. грн.. Розмір чистого процентного доходу від операцій з цінними паперами банку за зазначений період також має тенденцію до зростання, але в 2018 році відбулось незначне зменшення на -14,03%, але в наступному 2019 році збільшився обсяг портфелю цінних паперів банку і вже на 31.12.2020 року сума доходу склала 396104 тис. грн., що на 235389 тис. грн. більше 2017 року. Це відбувається завдяки активізації роботи брокерів АТ «Альфа банку» на ринку цінних паперів в Україні та зростання довіри клієнтів.

Зазначимо, що брокери АТ «Альфа банк» є страховими посередниками для страхових компаній, а саме:

- для роздрібних та корпоративних клієнтів: ПрАТ «СК «АРКС», АТ «СК «Альфа Страхування», ПАТ «Страхова компанія «Універсальна», ПрАТ СК «Арсенал Страхування», ПАТ «СК «Українська страхова група», ПрАТ «СК «УНІКА», ПрАТ «АСК «ІНГО»;
- виключно для роздрібних клієнтів: АТ «СГ «ТАС», ПрАТ «СК «Українська пожежно-страхова компанія», ПрАТ «СК «PZU Україна»;
- виключно корпоративних клієнтів: ПрАТ «Страхова Компанія «Перша» [27].

Для співпраці страхових компаній з брокерами АТ «Альфа банку» в додатку В наведені вимоги до договорів страхування та необхідна інформація по страховим компаніям.

В АТ «Альфа банку» оформлюються такі види страховок:

1. У цифровому банку Sense SuperApp:

- ✓ «Автоцивілка»;
- ✓ «Туризм»;
- ✓ «Sense захист» - підключиня захисту картки від шахрайства.

2. У відділенні АТ «Альфа банку»:

- ✓ «Альфа-сервіс» - страхування ризиків втрати ключів, документів або мобільного телефону, компенсація витрат на заміну замків та документів у межах страхового ліміту;
- ✓ «Оберіг» (продукт на касі) - страхування від травматизму, інвалідності або смерті від нещасного випадку;
- ✓ «Майно» (продукт на касі) - страховка внутрішнього оздоблення та домашнього майна;
- ✓ «Моє майно» - страхування рухомого та нерухомого майна, внутрішнього оздоблення та інженерного обладнання. Є можливість застрахувати не лише власне житло, а й те, що орендується (за наявності підписаного договору про оренду);
- ✓ «Альфа-Підтримка» - страхування від нещасного випадку та забезпечення матеріальної підтримки застрахованої особи, а також сім'ї та близьких у непередбачуваних випадках;
- ✓ «Автоцивілка» - обов'язковий вид страхування згідно із Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»;
- ✓ Добровільна цивільна відповідальність - розширене покриття цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну здоров'ю/майну третіх осіб внаслідок ДТП;
- ✓ «Дорожній рятівник» - екстрена медицина при ДТП;
- ✓ Страхування мобільного телефону;
- ✓ Накопичувальне страхування життя - поєднання програми накопичення, збереження та збільшення капіталу зі страхуванням життя та здоров'я, при якому страхова сума виплачується після закінчення певного проміжку часу (термін дії страхового договору, при дожитті) або у разі смерті/інвалідності;
- ✓ Медична допомога «Подаруй собі життя» - організація та оплата медичної допомоги та компенсації витрат на медикаменти при настанні страхового випадку. Програма покриває виключно організацію та оплату

лікування критичних захворювань (онкологія);

- ✓ «Друга експертна думка» - можливість отримати висновок закордонного лікаря щодо діагнозу, встановленого українським лікарем;
- ✓ Медичне страхування - організація та оплата медичної допомоги, компенсація витрат на медикаменти, а також високоякісне обслуговування у державних, відомчих та приватних лікарнях та брендovих клініках;
- ✓ Страхування тих, хто виїжджає за кордон - страховка для отримання візи, забезпечення захисту під час поїздки. Наявність даної страховки на час поїздки є обов'язковою згідно із Законом України «Про туризм»;
- ✓ Страхування на випадок захворювання Covid-19. Коронавірус COVID-19 - пандемія, яка вже вразила весь світ та Україну в тому числі. СК «Альфа Страхування» дбає про своїх клієнтів та пропонує оформити страхування на випадок зараження коронавірусом COVID-19;
- ✓ Страхування іноземних громадян від COVID-19 для в'їзду до України. Страхування у разі зараження коронавірусом COVID-19 для іноземних громадян. Іноземці для в'їзду та перебування на території України зобов'язані мати поліс страхування, який покриває лікування від коронавірусу згідно з постановою Кабінету Міністрів України. Поліс необхідний під час проходження митного контролю та дозволить почуватися впевнено під час перебування в Україні » [27].

Отже, з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що основним видом брокерських послуг АТ «Альфа банку» є операції з цінними паперами, в основному з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), чистий дохід комісійних та процентних витрат від операцій з цінними паперами за останні роки постійно зростає, це безпосередньо вказує на активізацію брокерів банку на фондовому ринку та на ринку страхових послуг.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ФІНАНСОВИХ БРОКЕРІВ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід функціонування інституту фінансових брокерів

Розглянемо особливості функціонування інститутів фінансових брокерів в зарубіжних країнах та регулювання їх діяльності. Так у США діяльність інститутів фінансових брокерів регулюється відповідно до закону про цінні папери від 1934 року Комісією з цінних паперів і бірж (далі - SEC).

На момент створення Комісії в США вже існували уставлені ринкові механізми та біржові торгові майданчики, тому нове законодавство опиралось на реальну інфраструктуру.

Під юрисдикцію SEC потрапили: учасники ринку цінних паперів; емітенти-підприємства, що випускають цінні папери; компанії керуючі активами - консультанти з інвестицій та інвестиційні компанії (в т.ч. пайові та приватні фонди), що розпоряджаються інвестиціями від імені своїх клієнтів; посередники (брокери-дилери, андеррайтери); експерти, які не займаються випуском чи купівлею цінних паперів (кредитно-рейтингові агенції та аналітики); ринки цінних паперів (фондові біржі, розрахункові палати); фінансові товариства (депозитні рахунки ринку, свопи на цінних паперів) [31].

SEC виділяє такі види учасників ринку:

- брокери (broker-dealers);
- клірингові агенції;
- кредитно-рейтингові агенції;
- ECN/ATSs (Electronic Communications Networks/Alternative Trading Systems) є електронними системами, що автоматично складають заявки на купівлю та продаж цінних паперів за вказаними цінами для своїх користувачів;

- інвестиційні радники;
- біржі;
- саморегульовані організації;
- трансфертні агенції [32].

При цьому брокер не керує капіталом клієнта - всі рішення він приймає сам. Брокер лише дає доступ до біржі, але як приватна особа не може торгувати там без ліцензії. Брокери її отримують, відкривають своїм клієнтам рахунки та виконують їх доручення на купівлю активів.

Зазначимо, що контроль та регулювання діяльності брокерів в США також виконує само регульована організація Financial Industry Regulatory Authority (далі - FINRA) – це приватна корпорація. За даним FINRA в 2020 році було зареєстровано 629847 брокерів. Аналізуючи діяльність учасників, можна зауважити, що 55% з них надають лише брокерські послуги, а 45% - разом з брокерськими послугами здійснюють послуги інвестиційного консультанта [33].

Відповідно до статистичних даних FINRA, середня тривалість діяльності брокерських компаній як правило становить 18-20 років і цей показник зростає, що вказує на зрілість та стабільність фондового ринку. Оцінюючи доходи та витрати брокерських компаній чітко простежується позитивна динаміка так в 2018 році середній чистий дохід до оподаткування становив 38,236 млн. дол. США це на 32% більше в порівнянні за останні п'ять років. У 2019-2020 роки цей обсяг доходу зріс на 7,4 млн. дол. США або на 9,1%. Це свідчить, що в США налагоджена достатньо ефективна діяльність фондових посередників, що в першу чергу пов'язано з тим, що ринок цінних паперів функціонує вже більше 200 років та завдяки активної позиції держави у розвитку та регулюванні цього ринку [34].

Питаннями з захисту прав інвесторів в США з 1970 року займається Securities Investor Protection Corporation (далі - SIPC). Це державна структура, створена в результаті ринкового спаду 1960-х років, коли багато брокерських компаній зіткнулися з операційними і фінансовими проблемами

і перестали виконувати свої зобов'язання перед клієнтами [35].

Всі брокерські компанії, що ведуть свій бізнес в США, зареєстровані в Комісії з цінних паперів і бірж, також і іноземні, та зобов'язані стати членами SIPC. Метою створення SIPC є забезпечення збереження коштів клієнтів і акціонерів у разі виникнення збитків неринкового характеру, включаючи потенційні втрати при ліквідації або банкрутстві брокерської компанії, нечистоплотних дій брокера, підробок підписів, всіх форм шахрайства, включаючи комп'ютерне.

Зауважемо, що в США ведеться досить жорсткий державний контроль за діяльністю SIPC і витрачання коштів його фонду (SIPC має свій фонд). Щорічні членські внески брокерської компанії у фонд становлять від 1% її річного доходу. Основними одержувачами компенсації є фізичні особи, які постраждали від дій брокерських компаній, в деяких випадках виплати також здійснюються представникам дрібного бізнесу. Як правило сума виплат по кожному рахунку варіюється в межах від 100 до 250 тис. дол. США [35].

В Канаді та в деяких країнах Європи, а саме: Великобританія, Данія, Греція, Ірландія також мають фонди для компенсації втрат інвесторів на ринку цінних паперів, що працюють за схожими принципами. В 1997 році була прийнята Директива Європейського співтовариства про створення Єдиної Європейської компенсаційної схеми на базі вже створених в ряді європейських країн Directive 97/9 / EC of 3 March on Investors Compensation Scheme (далі – MiFID).

З 2004 року, MiFID став головним документом, що регулює надання послуг товариствами брокерських вкладень та кредитними установами, що надають інвестиційні послуги. Юрисдикція нормативного акта поширюється на такі сфери: фінансова активність бірж; діяльність брокерів і дилінгових організацій; регламентація звітності про великі угоди і про угоди великих компаній; підвищення кількості угод, в яких необхідна авторизація; розширення системи філій в Європейському Союзі, що працюють на принципах MiFID за національною ліцензією [36].

Для отримання ліцензії від Європейського регулятора особа повинна відповідати таким вимогам: прозорість інформації про компанію; заборона на укладання «сумнівних угод» з боку керівної ланки корпорацій; статутний капітал брокера повинен бути не менше 700 тис. євро для забезпечення виконання фінансових зобов'язань; обов'язкова наявність управління з контролю над ризиками та відділу внутрішнього аудиту фінансового брокера; ліцензія від Європейського регулятора [37].

Отримати ліцензію можна в одній з 30-ти країн, на які поширюється юрисдикція нормативного акта. Компанія повинна виконати всі нормативні вимоги директиви, що підтверджують її професійну компетентність на ринку.

В Англії торговці на фондовій біржі поділяються на брокерів та джобберів. Відповідно до існуючих правил ніхто не може діяти водночас в обох якостях, а також ці особи не можуть виступати як партнери. Не допускається зміна статусу, тільки через місяць після офіційного повідомлення. Член біржі або його представник не можуть синхронно бути керівником або службовцем іншої установи. Брокери мають справу з клієнтами поза біржею та виконують їх замовлення з купівлі та продажу цінних паперів через джобберів, вони за своїми функціями дуже близькі до дилерів, діють на ринку цінних паперів за власні кошти і, на відміну фахівців Нью-Йоркської фондової біржі, зобов'язані ставити на перше місце інтереси клієнтів. Брокери отримують плату за свою працю у вигляді комісійних, тоді як прибуток джобберів полягає в різниці між покупною та продажною ціною паперів, але їм заборонено безпосередньо мати справу із клієнтами.

Одним з надійних ліцензованих європейських брокерів є компанія Dukascopy Europe. Сам процес ліцензування передбачає виконання компанією певних вимог і відповідність стандартам. Це дуже важливо, адже трейдер довіряє брокеру свої кошти, тому надійність компанії один з головних критеріїв [38].

Діяльність брокерів у Швейцарії контролює організація з нагляду за

фондовими ринками (FINMA). Dukascopy пропонує клієнтам відкриття рахунку з мінімальним депозитом 100 дол. США. Брокер представляє високотехнологічну торговельну платформу Web Binary Trader, найвищий рівень фінансового сервісу, забезпеченого швейцарськими банками. Для торгівлі доступні опціони на валютні пари, акції, біржові індекси. Мінімальний розмір контракту - 1 дол. США. Виплати становлять від 70 до 90% розміру ставки в стандартних бінарних опціонах. Компанія забезпечує цілодобову технічну підтримку 6 днів в тиждень. На сайті брокера доступні аналітика від провідних фахівців і новини фінансових ринків. Відкриття рахунку відбувається в режимі онлайн і не вимагає багато часу. Для початківців трейдерів доступний демо-рахунок.

В Іспанії функціонує Commission National Market Securities (далі – CNMV) - що відповідає за нагляд та перевірку іспанських фондових ринків та діяльності тих, хто на них торгує. CNMV було засновано у 1988 році результат реформи іспанської фінансової системи. Метою CNMV є забезпечення прозорості іспанських ринків цінних паперів та правильне формування цін, а також захист інвесторів. Нормативною основою створення комісії було прийняття Закону про фінансову біржу, в якому визначені основні повноваження та його обов'язки щодо регулювання національного ринку цінних паперів відповідно до вимог Європейського Союзу, а також визначені напрями підвищення його привабливості для європейського середовища.

Основними суб'єктами для контролю є інвестиційні фонди та фінансові організації, що займаються наданням послуг на біржі, а також брокерські компанії, та наступні сфери діяльності: боротьба з міжкорпораційними схемами серед інвестиційних фондів та компаніями що управляють ними; контроль за діяльністю інвестиційних фондів; контроль за брокерськими фірмами, що надають фінансові послуги на публічних торгах; контроль за фірмами, які переважно займаються продажем своїх активів [39].

В Італії відповідальним за регулювання ринку цінних паперів є

державний орган CONSOB, основне призначення якого забезпечення безпечних публічних торгів на біржі. У зв'язку з цим основні сфери діяльності органу полягають в наступному: прозора та справедлива поведінка учасників фондового ринку; відкрита інформаційна політика фінансових організацій на ринку; відповідність даних, які наведені в проспектах по продажу цінних паперів; розслідування скарг на учасників фондового ринку, які отримали ліцензію від CONSOB; розслідування, пов'язані з інсайдерами та маніпулюванням на ринку.

Слід зазначити, що CONSOB також контролює діяльність іноземних брокерів, які відповідають ліцензійним вимогам або мають наміри отримати ліцензію. Такі брокери заносяться в окремий список авторизованих фірм. Разом з тим передбачена можливість визнання діяльності іноземних фінансових організацій, які не отримали ліцензію від CONSOB, але працюють на легальній основі і мають країну походження партнера органу в міжнародних відносинах [40].

З досвіду зарубіжної практики регулювання діяльності страхових брокерів, є свої особливості: з метою уникнення фінансової зацікавленості брокера в розміщенні ризику клієнта в «своїх» компаніях та з метою захисту страхувальника від несумлінної поведінки брокера, за кордоном органи державного страхового та антимонопольного нагляду можуть брати під контроль угоди брокерів з великими страховими компаніями та відстежувати динаміку фінансових потоків. Крім того, в ряді країн діють юридичні обмеження: страхові брокери не можуть бути засновниками страхових організацій, забороняється суміщення фізичними особами роботи в страховій компанії та брокерської діяльності, суміщення посад в радах директорів тощо. У всіх країнах Євро Союзу законодавчо закріплені вимоги до проходження страховими посередниками мінімально необхідної спеціальної підготовки.

У всіх країнах Євро Союзу страхові брокери підлягають обов'язковій реєстрації та внесенню до державного реєстру. В Італії, наприклад, страхові

брокери спочатку реєструються як підприємці, а потім їх вносять до єдиного реєстру страхових брокерів. Проте в цілому діяльність страхових брокерів у всіх країнах регулюється державою достатньо суворо.

В світі існують дві моделі нагляду та регулювання брокерської діяльності в страхуванні. Більш жорстка система функціонує в Великобританії та Канаді, де брокери займають значний спектр діяльності. В Німеччина, Італія, Іспанія та інших країнах, в них функціонує континентальна модель страхового ринку, регулювання діяльності страхових посередників мінімальне, в цих країнах переважно посередниками є страхові агенти, а діяльності брокерів надається другорядне значення.

У Великобританії функціонує досить складна система регулювання їх діяльності. Вони в обов'язковому порядку проходять реєстрацію і отримують ліцензії, які щорічно поновлюються. В країні діє Реєстраційна рада страхових брокерів, створена у 1977 році, вона веде реєстрацію та реєстр брокерів. Також в регулюванні брокерської діяльності беруть участь саморегульовані та громадські організації, які займаються розробкою стандартів і норм професійної брокерської діяльності, беруть участь у навчанні та перевірці кваліфікації страхових посередників і тощо.

Для захисту прав страхувальників у Великобританії діє цілий ряд правил, яких немає в інших країнах. Одне з них обов'язкова аудиторська перевірка страхових брокерів і також він зобов'язаний застрахувати свою професійну діяльність. У деяких випадках при банкрутстві страховика частина його зобов'язань перед клієнтом оплачується за рахунок відрахувань брокерів, які укладали з ним договори. Крім того, в складі реєстраційної ради діє дисциплінарний комітет і комітет з розслідування. Вони виявляють порушення прав клієнтів з боку брокерів. Вони можуть застосувати до брокерів санкції аж до заборони здійснювати посередницькі операції і виключення з реєстру[41].

Стосовно інших країн, наприклад в Німеччині, реєстрації в комісіях страхового нагляду підлягають лише страхові брокери. Діяльність страхових

агентів не контролюється, а повністю регламентована договірними відносинами між страховиком та агентом.

У Франції, як і в Німеччині, державний контроль над страховими посередниками є мінімальним. Переважно працюють в ролі посередників агенти і їх діяльність контролюється самими страховиками. Брокери, що укладають близько 20% всіх договорів страхування на ринку, підконтрольні не органам страхового нагляду, а саморегульвним організаціям.

Зазначимо, що в США регулювання страхової діяльності здійснюється на рівні штатів, але є загальні положення, а саме: агенти страхових компаній працюють на одну компанію, представляють її інтереси і, як правило, не лише укладають договір, а й продовжують вести обслуговування клієнта після вступу договору в силу. Незалежні агенти можуть працювати одночасно на декілька страхових компаній, вибираючи для клієнта оптимальний страховий захист за різними видами страхування.

Так у Канаді суб'єктом регулювання є в основному страхові брокери, причому регулювання фактично здійснюється на двох рівнях: федеральному та на рівні провінцій. Брокери зобов'язані в офіційному порядку отримати дозвіл на здійснення своєї діяльності. Як і у Великобританії, значна частина регулюючих повноважень передана асоціаціям страхових брокерів, що має відповідно федерального закону з 1980 року статус саморегульвних організацій [41].

Отже, зарубіжна практика свідчить про значне державне регулювання діяльності брокерських компаній з метою захисту їх клієнтів та недопущення шахрайства під час укладання брокерами угод. Також для України цікавим є досвід щодо страхування інтересів клієнтів брокерських компаній шляхом формування страхового фонду, який передбачає надходження від брокерських компаній у вигляді певного відсотку від їх виручки. На нашу думку, впровадження такого страхового фонду здатне підвищити довіру клієнтів до діяльності брокерських компаній, особливо у сфері страхування, адже в Україні саме цей вид брокерів не користується особливим попитом.

3.2 Шляхи розвитку інституту фінансових брокерів в Україні

Оцінюючи на сьогодні розвиток ринку цінних паперів в Україні в цілому та розглядаючи його функції, можна зазначити, що більшість умов піддержують необхідність підвищення активності брокерських компаній і збільшення конкурентних переваг на ньому, а також посилюються процеси реорганізації у формі злиття, приєднання.

В сучасних умовах ринкового господарювання вимагають від брокерських компаній певної гнучкості, мобільності, швидкості реагування та ефективності роботи.

На жаль в Україні відсутня очевидна спеціалізація інституцій за напрямом брокерських послуг, навпаки, на сьогоднішньому етапі розвитку вітчизняного фондового ринку характерна універсалізація послуг фінансового посередництва. Зазначимо, що банки все активніше приймають участь в операціях на фондовому ринку, також включаючи брокерські послуги. Небанківські брокерські інституції паралельно в той самий час активно створюють фінансові холдинги, що включають банки, страхові організації та інших посередників. Більшість банківських і небанківських брокерів пропонують клієнтам інвестиційно-банківські послуги, згладжуючи відмінності брокерами, що надають повний спектр послуг клієнтам та інтернет-брокерами. Зауважимо, що послуги онлайн-брокерів мають конкурентні переваги у вигляді зниження брокерської комісії та надання пільгових умов маржинального кредитування, що безумовно веде до зростання концентрації брокерського бізнесу.

Стосовно кредитних брокерів, вони мають надійні перспективи розвитку свого бізнесу, хоча й кредитну сферу очікують певні трансформації. Наслідки кризи призвели до посилення вимог банків до позичальників, а тому за консультаціями до брокерів звертатимуться все частіше. Також банки продовжують скорочувати свої філії в регіонах, але при цьому кредити клієнти починають брати частіше, проінформованість про кредитних брокерів зростає і, як наслідок, їх необхідність також зростає значною мірою.

Ще одна тенденція, яка також продовжить свій розвиток - це надання брокерських послуг через інтернет. Все більше брокерів надають свої послуги через мережу, складаючи реальну конкуренцію тим, хто займається цією діяльністю по-старому, «фізично», і частка ринку за подібними професіоналами надалі буде тільки активно збільшуватися.

Враховуючи дані проведеного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності інститутів фінансових брокерів може сформулювати головні положення, які на нашу думку, повинні бути обов'язковими для брокерських компаній та бути закріплені на законодавчому рівні:

⇒ Брокерська компанія повинна чесно і сумлінно виконувати доручення клієнтів: здійснювати свою діяльність з належною мірою дбайливості і обачності, не має права зловживати наданими їм правами з метою отримання вигоди через необізнаність та недосвідченість клієнта, використовувати в своїх інтересах очевидні помилки клієнтів, в тому числі при подачі доручень. Брокерська компанія зобов'язана будувати відносини з клієнтами на принципах рівноправності сторін, утримуватися від угод, не вигідних або неприйнятних для клієнтів, навіть в тому випадку, якщо вони можуть принести прибуток професійному учаснику.

Виходячи їх цього, можна сформулювати суть основного обов'язку брокерської компанії щодо своїх клієнтів - обов'язки опікуна або довіреної особи. Дотримуючись цього обов'язку, брокерська компанія зобов'язана здійснювати операції, керуючись виключно інтересами клієнта. При цьому відповідальність брокерської компанії може виходити за межі простого виконання всіх доручень клієнта. Наприклад, якщо клієнт вибирає агресивну стратегію, то брокерська компанія зобов'язана повідомити його про можливі наслідки такого рішення. Рекомендації брокерської компанії, як опікуна, повинні базуватися на дотриманні кращих інтересів клієнтів, навіть якщо останні входять в протиріччя з бажаннями клієнтів.

⇒ Брокерська компанія зобов'язана розкривати всю інформацію, яка може вплинути на рішення клієнта, не допускати приховування інформації, що

носить істотний характер, а також перебільшень або спотворень дійсності. Брокерська компанія повинна інформувати клієнта про всі ризики, які несуть інвестиційні рекомендації, а також повідомляти про факти, що носять негативний для клієнта характер.

Клієнт повинен бути поставлений до відома про наявність конфліктів інтересів в брокерській компанії (наприклад, про наявні угоди з емітентами про просування цінних паперів на ринку).

⇒ Будь-яка рекомендація брокерської компанії повинна бути обґрунтованою, послідовною і доцільною саме для того клієнта, інтереси якого вона представляє. Вона повинна враховувати його фінансовий і податковий статус, цілі та завдання, рівень розуміння ринкової ситуації та рівень прийняттого для нього ризику. Брокерська компанія повинна утримуватися від рекомендацій клієнтам щодо покупки цінних паперів в обсягах, що перевищують розумні очікування платоспроможності клієнта.

⇒ Деякі фінансові інструменти і способи інвестування більш ризиковані, ніж інші. Отже, вони повинні накладати додаткові зобов'язання на брокерську компанію. Наприклад, маржинальна торгівля повинна бути предметом особливої уваги. Існують спеціальні правила розкриття інформації про ризики в цій області, які повинні бути описані в документі. Особливі обов'язки брокерської компанії перед клієнтами повинні бути сформульовані для угод з терміновими інструментами, спекулятивними цінними паперами, при унікальних способах інвестування.

⇒ Брокерська компанія зобов'язана дотримуватися в своїй роботі принципу законності. Дотримання принципу законності при здійсненні брокерської діяльності передбачає, що брокерська компанія у своїй діяльності керується вимогами законів та інших нормативних правових актів, а також не перевищує свої повноваження, надані їй клієнтом відповідно до договору на брокерське обслуговування. Брокерська компанія також не має права виконувати доручення клієнтів в разі, якщо виконання доручення призведе до порушення чинного законодавства України.

⇒ Брокерська компанія повинна дотримуватися принципу пріоритету інтересів клієнтів над власними інтересами брокерської компанії та її працівників.

⇒ Брокерська компанія зобов'язана підтримувати високий рівень кваліфікації та професіоналізму своїх працівників, а її організаційна структура повинна забезпечувати виконання працівниками своїх обов'язків перед клієнтами в повному обсязі. Контроль за діяльністю працівників повинен починатися ще при наймі працівника в брокерську компанію, наприклад, шляхом перевірки послужного списку кандидата.

⇒ Відповідно до принципу незалежності, брокерська компанія не повинна допускати упередженості, необ'єктивності, тиску з боку третіх осіб, які могли б зашкодити інтересам клієнтів.

⇒ Здійснення брокерською компанією професійної діяльності на ринку цінних паперів має ґрунтуватися на принципі інформаційної відкритості компанії як по відношенню до клієнтів, так і до регулюючих органів, в тому числі - по відношенню до саморегулювальних організацій та організаторів торгівлі.

⇒ При здійсненні професійної діяльності на ринку цінних паперів брокерська компанія не повинна допускати зі свого боку дій, здатних вплинути на ринок, вдаватися до недобросовісної конкуренції та маніпулювання цінами.

Серйозну позитивну роль при мінімізації негативних наслідків прояву конфліктів інтересів між брокерськими компаніями і клієнтами, на наш погляд, можуть зіграти компенсаційні (страхові) фонди, що формуються як за рахунок коштів держави, так і самих учасників ринку цінних паперів. Для цього варто враховувати позитивний досвід США та інших країн, розглянутий вище. Також, виходячи на ринок цінних паперів, укладаючи договір з брокерською компанією, інвестор повинен однозначно сформулювати свою стратегію інвестування, мати чітке уявлення про діяльність професійних учасників ринку цінних паперів, фінансові інструменти, правила торгівлі та

рівні ризику по кожному з них.

На нашу думку, з метою підвищення якості брокерських послуг державні регулюючі органи повинні сприяти подачі емітентами не фінансової звітності, що забезпечить зростання кількості інвесторів на ринку. Серед лідерів бізнесу зростає розуміння того, що підготовка нефінансової звітності спрямована не лише на підтримання зв'язків з громадськістю. Ця практика допомагає компаніям завоювати довіру інвесторів та інших зацікавлених сторін завдяки регулярному розкриттю інформації, що виходить за рамки фінансової звітності. Крім того, за допомогою нефінансового звіту керівництво може систематизувати, аналізувати і використовувати для прийняття управлінських рішень інформацію щодо аспектів корпоративної соціальної відповідальності.

Нефінансовий звіт може розкривати інформацію з таких питань, як управління персоналом, охорона праці і техніка безпеки, корпоративне управління, управління ризиками, благодійність, охорона навколишнього середовища, управління якістю послуг, взаємодія із зацікавленими сторонами, дотримання етики. Інвесторів в першу чергу цікавить інформація, що дозволяє слідувати обраним напрямкам і критеріям соціальної відповідальності інвестора (СВІ), а також що стосується питань, які впливають на вартість бізнесу, його репутацію та інвестиційну привабливість (включаючи відомості про задоволеність персоналу, продуктивність праці, лояльність клієнтів, дотримання законодавчих екологічних вимог).

У багатьох сенсах до нефінансової звітності слід ставитися так само, як до фінансової. Ці види звітності доповнюють одна одну, дозволяючи інвесторам отримати об'єктивне уявлення про компанію-емітента. Удосконалення вимог до обліку, звітності та розрахунку фінансових показників брокерської компанії може зіграти основоположну роль в запобіганні великої кількості порушень прав і законних інтересів клієнтів. В даний час склалася така ситуація в області обліку операцій з цінними паперами, що здійснюються брокерськими компаніями.

Зазначимо, що сучасний вітчизняний ринок цінних паперів має свої «слабкі сторони» - нерозвиненість нормативно-законодавчої бази, низька ліквідність, недостатній розвиток відповідної інфраструктури, досить незначна частка внутрішніх інвесторів на ринку. Тому, для покращення роботи брокерських компаній на ринку цінних паперів України одним із першочергових перспективних напрямків є запровадження механізмів Інтернет-трейдингу, що дозволить залучати до біржової торгівлі приватних інвесторів, які у розвинених країнах вже давно посіли належне місце у функціонуванні фондового ринку.

Інтернет-трейдинг (internet trading) - це спосіб доступу до торгів на фондовій біржі з використанням Інтернету, як засобу зв'язку [45]. За останні роки такий спосіб торгівлі одержав дуже широке поширення в зарубіжних країнах, завдяки широкому розповсюдженню Інтернету в життя кожної людини, що дало доступ до торгів на біржі для кожного. На сьогодні далеко не все знайомі з можливостями інтернет-трейдинга, як способу вкладення й збільшення свого капіталу. Однак вже на даному етапі розвитку фондового ринку України, саме ця послуга стала кращою альтернативою банківським вкладам, придбанню нерухомості для збереження й збільшення особистого капіталу. Це значить, що сьогодні кожний може купувати й продавати акції, заробляючи на цьому - а це є не що інше, як інтернет-трейдинг.

На сьогодні Інтернет-трейдинг можна визначити як - послугу, що надається інвестиційним посередником (банком або брокерською компанією), яка дозволяє клієнту здійснювати купівлю/продаж цінних паперів і валюти в режимі реального часу через Інтернет на одній або декількох біржах [45]. Зазвичай, ця послуга має на увазі: безпосередню можливість купівлі/продажу цінних паперів; створення особистого інвестиційного портфеля; можливість участі клієнта у взаємних фондах – біржових ETF; надання клієнту фінансової інформації; аналітичних статей, допомоги професіоналів тощо.

Характерними рисами Інтернет-трейдингу є:

- ✓ фінансова стабільність і можливість збільшення свого капіталу;
- ✓ залежність від певного місця й часу - торгувати на біржі можна з будь-якого куточка планети;
- ✓ постійно застосовує нові інструменти при торгівлі на біржі;
- ✓ фінансова грамотність;
- ✓ психологічна стабільність та амбіційність.

Це спосіб укладання угод з метою торгівлі цінними паперами на біржах, який дає можливість брокерам одночасно обслуговувати велику кількість клієнтів та розсилати інформацію про їхні заявки, тобто це купівля-продаж фінансових інвестицій в інтернеті. Інтернет-технології забезпечують брокерів новими можливостями: онлайн-котирування, швидкий доступ до найсвіжіших новин та всієї звітності любо компанії. Взаємодія брокерів із клієнтами в мережі інтернет дозволяє швидко та дешево оформити всі необхідні для торгівлі документи та простежити за їх виконанням [46, с. 175].

Слід зазначити, що ще одним важливим чинником, який гальмує розвиток електронної торгівлі цінними паперами є відсутність державної підтримки. Однак, на рівень його розвитку може вплинути приватний сектор. Так, є безліч вітчизняних брокерських компаній, які готові інвестувати свої кошти в цей бізнес, незважаючи на те, що в продовж, як мінімум, одного року від таких вкладень будуть тільки збитки. Сучасні брокерські компанії, активно пропонують торги на фінансових ринках, дуже активно застосовують контекстну рекламу та містять докладну інформацію про інтернет-трейдинг.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході проведеного дослідження випускної роботи здійснено теоретичне обґрунтування основ функціонування інституту фінансових брокерів в Україні та надана оцінка масштабів брокерської діяльності на вітчизняному фінансовому ринку, проаналізовано досвід зарубіжних країн функціонування інституту фінансових брокерів, запропоновані шляхи розвитку інституту фінансових брокерів в Україні в умовах нестабільного економіко-політичного стану країни, що дозволило зробити наступні висновки.

1. На сьогодні головними завданнями інститутів фінансових брокерів є: максимізація прибутку та укріплення своїх конкурентних позицій на ринку фінансових послуг, у короткостроковій перспективі, примноження капіталу, у довгостроковій перспективі. Склад інститутів фінансових брокерів на фінансовому ринку можна виділити три основні сегменти: страховий ринок, кредитний ринок й ринок цінних паперів (фондовий), вони об'єднані спільним полем діяльності (фінансовий сектор економіки), при цьому по-різному пов'язані з кризовими ситуаціями в країні.

2. Головними умовами професійної діяльності брокера є: отримання позитивного економічного результату (у вигляді прибутку); систематичність професійної діяльності (вчинення суб'єктом протягом певного часу дій на фінансовому ринку); знання прав та обов'язків зазначених в законодавчих актах; самостійне керівництво власною діяльністю; взаємодія з клієнтами на основі укладеного договору та додаткових документів.

3. На вітчизняному ринку цінних паперів станом на 31.12.2020 року ліцензії на проведення операцій з торгівлі цінними паперами мали 214 юридичні особи, що на 7 компаній менше в порівнянні з 2019 роком (-7,48%). Також спостерігається зменшення компаній і в 2021 році, безпосередньо це пов'язано з пандемією коронавірусу, багато компаній не витримують економічної ситуації.

Також станом на 31.12.2020 року загальна кількість страхових компаній (СК) зменшилася порівняно з 31.12.2019 роком на -25 компаній, у тому числі СК «life» - 3, СК «nonlife» - 20 компаній. В загалі за останні роки чисельність страхових компаній на страховому ринку України маю тенденцію до зменшення.

4. Найбільша кількість укладених договорів належить страховим брокерам перестраховання зі страховиками-нерезидентами. В 2020 році спостерігається збільшення обсягів договорів страхування зі страховиками-нерезидентами на +63 або +63,6%; також зросла кількість договорів перестраховання зі страховиками-резидентами на +38 або +22,9%, при цьому сума договорів перестраховання зі страховиками-нерезидентами зменшилась на -14 або -5,7%.

5. АТ «Альфа-Банк» є одним з провідних учасників на ринку цінних паперів України з початку свого заснування. За підсумками експертів АТ «Альфа банк» знаходиться на 10 місці в рейтингу фондових брокерів України, на ринку цінних паперів обслуговує 118612 клієнтів, це майже 5,87% ринку, має об'єктивну оцінку 2,9 і входить в Топ-10 кращих брокерських компаній. Банк має всі необхідні ліцензії на проведення перерахованих вище видів діяльності. Клієнтами можуть бути юридичні та фізичні особи резиденти і нерезиденти.

6. Балансова вартість ОВДП за період з 2017 року по 2020 рік постійно збільшувалась, так станом на 31.12.2017 рік складала 4103469 тис. грн., а на 31.12.2020 рік збільшилась на 8182259 тис. грн., практично в 2 рази. Такі зміни відбулись не тільки за рахунок ОВДП, а також додалися: боргові цінні папери органів місцевого самоврядування та боргові цінні папери небанківських фінансових установ в 2020 році. Це безпосередньо свідчить про активізацію діяльності брокерів АТ «Альфа банку».

7. Аналізуючи рис. 2.7 можна зазначити, що сума чистого комісійного доходу АТ «Альфа банку» за досліджуємий період поступово зростала з 577 тис. грн. на 31.12.2017 року до 3158 тис. грн. на 31.12.2020 року, обсяг

збільшився на 2581 тис. грн.. Це відбувається завдяки активізації роботи брокерів АТ «Альфа банку» на ринку цінних паперів в Україні та зростання довіри клієнтів.

8. Дослідивши зарубіжних досвід діяльності брокерських компаній, ми зробили висновок, що в США ефективна налагоджена діяльність фондових посередників, що в першу чергу пов'язано з віком ринку цінних паперів. В 2018 році середній чистий дохід до оподаткування становив 38,236 млн. дол. США це на 32% більше в порівнянні за останні п'ять років. У 2019-2020 роки цей обсяг доходу зріс на 7,4 млн. дол. США або на 9,1%. Корпорації із захисту прав інвесторів і витрачання коштів фонду із захисту прав інвесторів. Фонди для компенсації втрат інвесторів на ринку цінних паперів створені також в Канаді і в таких європейських країнах, як Великобританія, Данія, Греція, Ірландія.

Таким чином, проведений нами аналіз показує, що незалежно від макроекономічного сценарію і поточних пріоритетів окремих гравців компаніям слід розпочати активну роботу над фундаментальними факторами конкурентоспроможності, а саме:

- якісний сервіс для клієнтів фінансового брокера;
- впровадження і застосування системи ефективних продажів;
- оптимізація технічної бази для інтернет-трейдингу;
- застосування інноваційних рішень в розробці фінансових продуктів і послуг.

Зважаючи на результати аналізу ситуації, що склалася в Україні, пропонуємо наступні перспективні напрямки підвищення ефективності діяльності фінансових брокерів: надання послуг довірчого управління капіталом багатих фізичних осіб; активізація консалтингової діяльності; надання традиційних банківських продуктів, таких як депозити та конверсійні операції; залучення на вітчизняний ринок великих іноземних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благун І.І. Інфраструктура фінансового ринку України: стан та перспективи розвитку. *Фінанси і оподаткування. Облік і фінанси*. 2019. №4 (86). С. 63-69.
2. Желіхівська А.М. Визначення ефективності функціонування інститутів фондового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №14. С. 3-21.
3. Про підприємства: Закон України від 29.01.2020 №698-ХІІ-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
4. Васильєва С.І., Бондар Н.С. Брокерська контора, роль і місце її в біржовій діяльності. URL: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/48581.doc.htm.
5. Особливості брокерської діяльності. URL: <http://banki31.ru/wholesomely/9273.html>.
6. Chizhik V.P., Elkin S.Є., Kalinina N.M. Classification of services provided by brokerage companies. *Omsk scientific hedgehog*. Omsk. 2018. No. 5 (132). S. 50-53.
7. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 24.09.2020 №3480-IV / Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480\\$15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480$15#Text).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 №378-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>.
9. Озерчук В.О., Клименко К.В. Окремі аспекти брокерської діяльності на фінансовому ринку України. *Економіка та держава. Економічна наука*. 2020. № 9. С. 52-58.
10. НКЦПФР: Нові вимоги до торговців цінними паперами дадуть їм більше можливостей і краще захищатимуть інвесторів. Київ, 2020. НКЦПФР.

URL: <https://www.nssmc.gov.ua/nktspr-novi-vymohy-do-torhovtsiv-tsinnymy-paperyamy-dadut-im-bilshe-mozhlyvostei-i-krashche-zakhyshchatymut-investoriv/>.

11. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 №1734\$VIII-ВР. URL:[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734\\$19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734$19#Text).

12. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління НБУ від 08.06.2017 №50 / Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500\\$17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500$17#Text).

13. Про страхування: Закон України від 10.12.2020 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

14. Біла книга. «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні», НБУ. Київ, Квітень 2020 28 с. / НБУ. URL: [https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020\\$04\\$22.pdf?v=4](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020$04$22.pdf?v=4)].

15. Мендрул О. Г., Шевчук І. А. Ринок цінних паперів: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 1998. - 152 с.

16. Концепція функціонування і розвитку фондового ринку в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1994 р. № 277. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КР940277>.

17. Річний звіт НКЦПФР 2020. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/en/category/news/rozkrittya-nformats/>.

18. Офіційний сайт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/formarket-participants/profuchasnykam/for-traders/>.

19. Нестерова Д. Розвиток страхового посередництва в розвинутих європейських країнах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 3(180). С. 42–47. URL: <http://bulletineconom.univ.kiev.ua/ua/archives/7659>.

20. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>.

21. Приказюк Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання. *Ефективна економіка*. 2018. №2. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&\\$z=1780](http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&$z=1780).

22. Рубцова Н.М., Мазурова І.В. Роль страхових посередників на страховому ринку України. *Актуальні соціально-економічні проблеми держави і регіонів. Збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю факультету економіки та менеджменту ДонНТУ*. Т. 2. Секція 2: Проблеми розвитку фінансів та фінансової науки (13-14 травня 2019 р., м. Покровськ) / Уклад. Антоненко В. М. – Покровськ: ДонНТУ, 2019. – 305 с. – С. 191-193. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/7627/1/25.pdf>.

23. Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів // НКЦПФР. URL: <https://www.nfr.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-strakhovykh-ta-perestrakhovykh-brokeriv.html>.

24. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfr.gov.ua>.

25. Приказюк Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання. *Ефективна економіка*. 2013. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1780>.

26. Рубцова Н.М., Мазурова І.В. Особливості розвитку страхового посередництва в Україні. Збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави» / за ред. А.В. Череп. Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2019. 314 с. С. 215-2017. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/7631/1/28.pdf>.

27. Офіційний сайт АТ «Альфа банк». URL: <https://alfabank.ua/>.

28. Самородов Б.В., Житар М.О. Оцінка функціонування ринку цінних паперів України в умовах глобалізації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. № 16 (44). 2020.С. 174-183.

29. Kuzheliev M., Rekunenko I., Boldova A., Zhytar M. Modeling of structural and temporal characteristics in the corporate securities market of Ukraine. Investment Management and Financial Innovations. № 2. 2019. С. 260-269.

30. Kuzhelev M.O., Zhytar M.O., Stabias S.M., Nemsadze G.G. Analysis of the current state of the corporate securities market of Ukraine. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. № 2 (29). P. 150-158.

31. Регулювання фондового ринку США. URL: <https://answr.pro/articles/4258-regulirovanie-fondovogo-ryinka-ssha/>.

32. Учасники ринку цінних паперів в США. URL: <https://journal.open-broker.ru/investments/uchastniki-rynka-cennyh-bumag-v-ssha/>.

33. Stock Broker. Groww. URL: <https://groww.in/p/stock-broker/>.

34. Financial Industry Regulatory Authority (FINRA). URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/finra.asp>.

35. Securities Investor Protection Corporation: SIPC. URL: <https://www.sipc.org/>.

36. MiFID – Регулятор Европейского Союза. URL: <https://allbinoptions.com/mifid%EF%BB%BF%E2%80%8B-regulyator-evropejskogo-soyuza.html>.

37. Markets in Financial Instruments Directive (MiFID). URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/mifid.asp>.

38. Європейські брокери бінарних опціонів. URL: <https://binaryoptions.su/evr-brokery.html>.

39. CNMV - Регулятор іспанського ринку. URL: <https://allbinoptions.com/cnmv-regulyator-ispanskogo-rynka.html>.

40. Комісія з цінних паперів: Італія (CONSOB). URL: <http://www.consob.it/>.

41. Особливості роботи страхових брокерів і посередників в Європі. URL: <https://forinsurer.com/public/10/02/08/4027>.

42. Директива № 2002/92/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС про страхове посередництво. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a80.

43. Нестерова Д., Кудрявська Н. Розвиток страхового посередництва в Європейських країнах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. №3(180). С. 42-47. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/06/180_7_42-47.pdf/.

44. Гарбар Ж.В. Саморегулівні організації в системі функціонування фінансового ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017 р. №15(1). С.76-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15%281%29__19.

45. Элпеш Пейтел Internet-трейдинг. Полное руководство / Под ред. Н.В. Шульпина; Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003. URL: <http://www.forex-ofsite.ru/100-foreks-knig/peytel-elpesh-peytel-prayen-internet-treyding-polnoe-rukovodstvo/>.

46. Танчак Я.А. Інтернет-трейдинг на українському ринку фінансових інвестицій. *Економічний простір*. 2015. № 101. С. 172-182.

47. Slobodyanik A, Abuselidze G / Prospects for online-trading financial derivatives in Ukraine / A. Slobodyanik, G. Abuselidze // *Innovative tconomics and management*. - № 3, 2018. С. 32-36.

48. Кузнєцова Є.А. Сутність, мета та задачі фінансово-правового регулювання діяльності професійних учасників ринку цінних паперів. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6\3. Р. 63-73.

49. Мельник О.І., Капітан І. М. Сучасні тенденції розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/60.pdf.

50. Кузнєцова Є.А. Фінансово-правова відповідальність професійних учасників ринку цінних паперів. *Науково-практичний юридичний журнал «Публічне право»*. 2021. № 1/2021. С. 102-109.